

با توجه به اینکه کتاب حاضر به منظور استفاده در مراکز تحصیلی نوشته شده بهتر بود هر مطلب با توجه به نگاه خاص و تخصصی نویسندگان به طور جداگانه و در مجله‌های مختصرتری به چاپ می‌رسید و به صورت مجموعه ارائه می‌شد

سفالگری دوره خوارزمشاهیان، سفالگری دوره ایلخانیان، سفالگری دوره تیموریان، سفالگری دوره صفویان، و بالاخره سفالگری دوره زندیه که تا عصر حاضر به گونه‌ای بسیار موجز و فشرده معرفی می‌شوند.

در بخش دوم دوره اسلامی با عنوان انواع سفالینه ایران دوره اسلامی، انواع سفالینه‌ها از نظر فرم، تزیین و مواد متشکله، با ذکر مکان‌های خاص هر یک تشریح شده و با رسیدن به هر دوره و مکان با شرحی مختصر، از شرایط اجتماعی، سیاسی، جغرافیایی تولیدکننده نیز اجمالاً آشنا شده و کلیه اسامی اطلاق شده به سفال‌های دوره‌های مختلف با شرح دقیق آنها جداگانه تشریح می‌شود.

همچنین آلبومی از تصاویر نقوش و فرم‌های مشروحه در متن، در ۴۰ صفحه ارائه شده است که تماماً با شناسنامه معرفی شده‌اند. در بخش بعدی که تحت عنوان «سفالگری ایران در دوران معاصر» به قلم خانم

سلجوقیان) در ابتدا مورد بحث قرار گرفته و ذکر می‌شود که هنر سفالگری در آغاز این دوره مثل سایر هنرها و صنایع تحت تأثیر دوره‌های قبل است، اما همزمان تولدی دوباره را نوید می‌دهد که این تولد مجدد را ناشی از عوامل متعددی می‌داند که به همین منظور نویسنده معتقد است نظری اجمالی به اوضاع اجتماعی و سیاسی درک خواننده را نسبت به تحول سیر هنر آن دوران یاری می‌بخشد. همچنین دوره‌های مشخص شده شامل سفالگری دوره سلجوقیان با نمونه‌های متنوعی چون سفالینه بی‌لعب، سفالینه یک رنگ، سفالینه با نقش کنده، سفالینه با نقش زیر لعاب، سفالینه سفید رنگ مشبک و سفالینه با نقش قالب زده تعریف شده و به کاربرد خمیر سفید شیشه توسط سفالگران در این دوره که از جمله شباهت بسیاری به خاک چینی دوره سونگ داشته است، اشاره می‌شود.

در ادامه نیز دوره‌های چندگانه بعدی شامل

سفال تاریخی ایران قبل از اسلام پرداخته و در دوران هخامنشی یعنی اولین سلسله مورد بررسی در این بخش، سنت سفالگری با تقسیم‌بندی منطقه‌ای به نه قسمت جداگانه انجام می‌شود.

در این بخش بندی‌ها، بررسی طبق موارد مذکور که در سطور بالا از نظر نویسنده ارائه شده صورت پذیرفته است. البته بخش بندی‌ها در بررسی دوره‌های بعدی نیز حاکم است. در قسمت پایانی این بخش از تصاویر و جدول‌هایی که در سایر بخش‌ها به‌وفور وجود دارد خبری نیست اما نویسنده این نقصان را با توضیح کامل فرم و طرح جبران کرده و در انتها نیز منابع به طور مفصل معرفی شده‌اند.

تحت عنوان «سفالگری ایران در دوران اسلامی» به طور اجمال و فشرده و با نگاهی گذرا، هنر اسلامی با توجه به زمان‌بندی و سلسله‌های حکومتی بررسی و تقسیم‌بندی می‌شود. (ظهور اسلام در ایران تا آغاز دوره

سفال، خط پیش از تاریخ

سفال خط پیش از تاریخ

○ علیرضا یاراحمدی

در پایان این بخش فهرستی از منابع به کار گرفته شده به زبان انگلیسی در پنج صفحه ارائه شده و بیست و پنج صفحه پایانی نیز به ارائه طرح و فرم‌های دوره‌های مختلف با آنالیز نقوش اختصاص دارد.

بخش دوم کتاب تحت عنوان «سفالینه ایران، دوران تاریخی» که توسط دکتر مسعود آذرنوش تدوین شده است با معرفی سفال به عنوان یکی از اسناد بررسی تمدن‌های قدیم شروع و نویسنده معتقد است به منظور رسیدن به مطالبی منسجم، باید سفال از سه جنبه جنس، فرم (شکل ظرف) و چگونگی پرداخت یا تزئینات سطح کار مورد بررسی قرار گیرد و به منظور تأکید بر موارد مطرح شده می‌نویسد «تحول و تفاوت بیش و کم مهم هر یک از این سه عامل نمایشگر گذشت زمان، جابجایی جغرافیایی، و یا دگرگونی فرهنگی و اجتماعی است.» البته در ادامه مطالب می‌خوانیم که تمامی این دقت‌نظرها و تقسیم‌بندی‌ها (که بعد از آن ارائه می‌شود برای گشودن بسیاری از ناآگاهی‌های تاریخ، فرهنگ و تمدن‌های گذشته است. با این مطالب بخش مذکور به بررسی

سال اخیر در دوره‌های مختلف و در جای جای مراکز تمدن‌های باستانی ایران فعالیت داشته‌اند، شکل گرفته است. با نام دکتر عزت‌الله نگهبان همواره تلاش‌های ارزشمند و کاملاً علمی ایشان در زمینه باستان‌شناسی تداعی می‌شود، به یاد داریم که کاوش‌های تپه مارلیک گیلان در دهه ۴۰ خورشیدی به سرپرستی ایشان منجر به شناخت برهه‌ی مهمی از تمدن ایران باستان شد.

این بخش نگاهی جامع دارد به محصولات سفالی که هر کدام بیانگر برهه‌ای از تاریخ تمدن این سرزمین است. در این مسیر، تقسیم‌بندی‌ها با نگرش‌های مختلف ارائه شده است. جدول‌های تطبیقی و آنالیز نقوش روی سفال‌ها و تپله‌های مکشوفه را قبل از این در گزارش‌های مندرج در کتاب‌های باستان‌شناسی دیده‌ایم. این بررسی گرچه نیاز و ذائقه علاقه‌مندان به مطالب باستان‌شناسی را تأمین می‌کند اما برای سایر دانش پژوهان مباحث تخصصی سفال و سفالگری تحلیل جدیدی را همراه ندارد و بیشتر موضوع باستان‌شناسانه حاکم بر متن است.

○ پیشینه سفال و سفالگری در ایران
○ محمد یوسف کیانی
○ انتشارات دانش

کتاب «پیشینه سفال و سفالگری در ایران» تألیف آقای محمد یوسف کیانی همان‌گونه که در صفحه شناسنامه آن آمده است به همت تئی چند از استادان و هنروران باستان‌شناسی و سفالگری تدوین و در دو بخش کلی فارسی و انگلیسی تکمیل شده است که بخش فارسی آن ۳۳۱ صفحه و بخش انگلیسی آن گزینه‌ای ترجمه شده از بخش فارسی است و در ۱۳۹ صفحه جای گرفته است.

کتاب مذکور در قطع وزیری و با جلد شمیم آراسته شده و در سال ۱۳۷۷ خورشیدی با شمارگان ۳۰۰۰ جلد به همت انتشارات دانش به چاپ رسیده است.

سفالگری ایران در قبل از تاریخ - که بخش اول کتاب حاضر را شامل می‌شود - بطور کامل گزارشی است که توسط دکتر عزت‌الله نگهبان و براساس نقطه نظرهای کارشناسانه‌ی باستان شناسان خبره اروپایی و آمریکایی که در صد

نقوش سطح شیء به انضمام شناسنامه فارسی و انگلیسی ذکر شده است. که البته با این روش، از نویسنده پیش از این نیز آثاری دیده‌ایم که محتوای این کتاب در واقع نقل از همان مطالب است.

تصاویر این بخش از دو قسمت سیاه و سفید و رنگی تشکیل شده است و حدود هفتاد صفحه از کتاب را شامل می‌شود.

همچنین چکیده‌ای از کل مطالب به انگلیسی ترجمه شده که ۱۳۹ صفحه از اوراق کتاب را به خود اختصاص داده است. این بخش با اینکه خلاصه‌ای از مطالب کتاب می‌باشد اما روش بیان آن نسبت به بخش فارسی از فرم روان‌تری برخوردار است. یکی از محاسن این بخش درج تصاویر در متن است که نسبت به متن فارسی به مراتب بهتر است.

با توجه به اینکه کتاب حاضر به منظور استفاده در مراکز تحصیلی نوشته شده بهتر بود هر مطلب با توجه به نگاه خاص و تخصصی نویسندگان به طور جداگانه و در مجله‌های مختصرتری به چاپ می‌رسید و به صورت

مجموعه ارائه می‌شد. زیرا در حال حاضر علی‌رغم سعی و تلاش نویسندگان محترم، نوعی تعجیل در گفتار متن به چشم می‌خورد و از آنجا که نیت بر ارائه کتابی جامع در سر بوده است، مطالب بسیار کلی و با به‌کارگیری اسامی خاص فراوان آمده است که ذهن را تا حدودی دچار آشفتگی می‌کند.

ضمناً اگر تصاویر مربوط به هر مطلب در حوالی همان نوشتار به چاپ می‌رسید قدرت درک خواننده از مطالب تا حد زیادی افزایش می‌یافت.

ناشر محترم در مقدمه، کتاب را با قصد تدریس در دانشکده‌ها و دانشگاه‌های ایران به چاپ رسانیده است که البته جای بسی شکرگزاری است که اندیشه ایشان با نیتی والا پیوند خورده است. اما متأسفانه در اولین سطور کتاب وقتی خواننده با غلط‌های نگارشی، چاپی و دستوری مواجه می‌شود، سهل‌انگاری دست‌اندرکاران را به وضوح می‌بیند. همگان این روزها به طور نسیبی با مشکلات چاپ و نشر آشنایی دارند البته منظور از همگان قشر

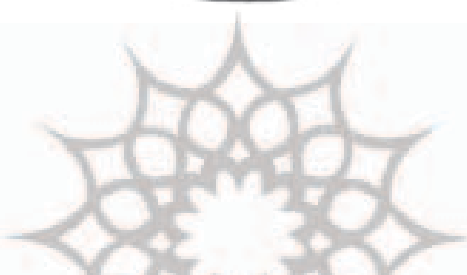
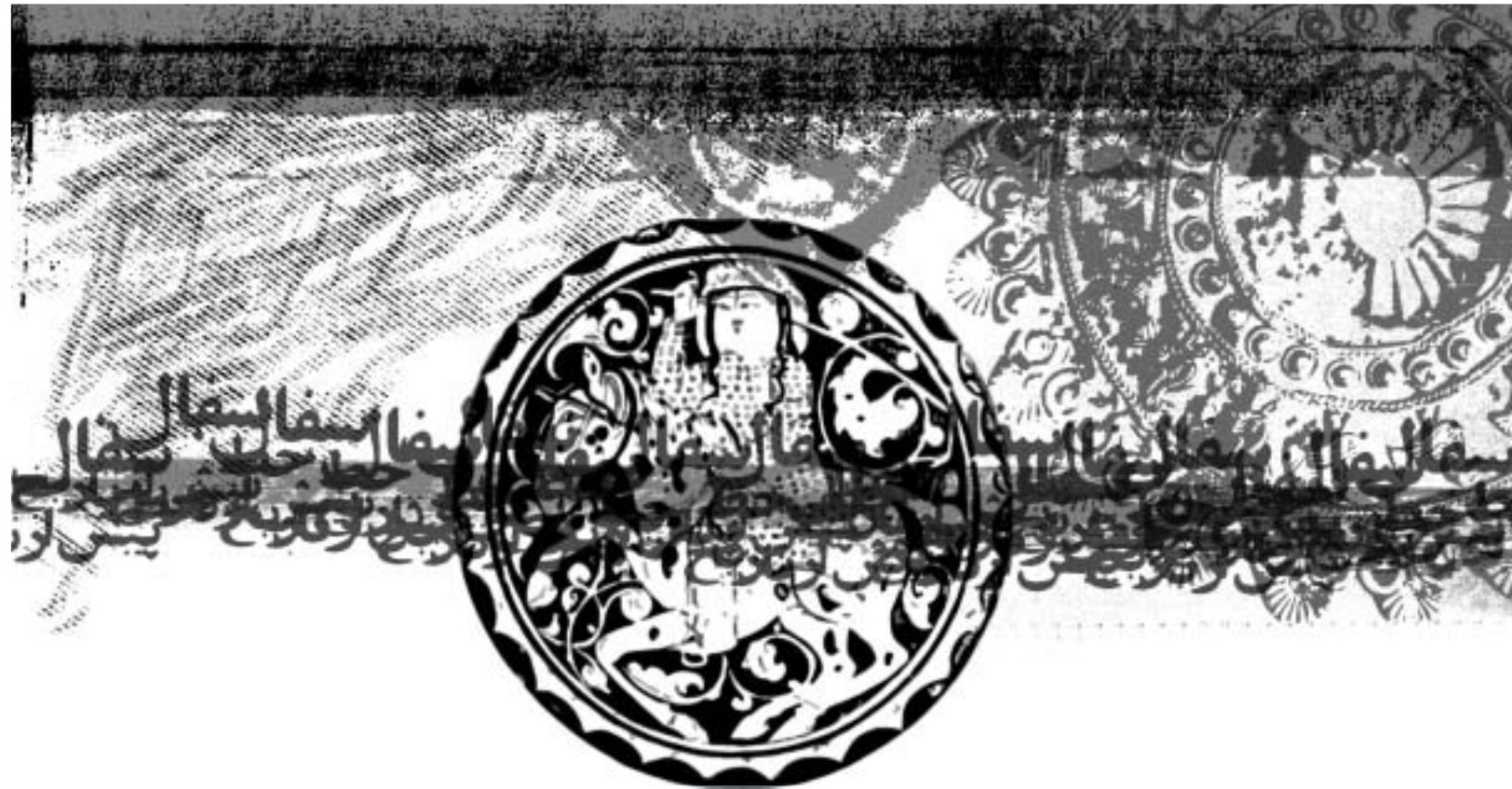
کتابخوان است. یعنی تقریباً بخش اعظم همان مخاطبینی که در مقدمه، ناشر محترم کتاب را به منظور تحصیل ایشان به زیور چاپ آراسته است. اما کتاب حاضر نه تنها به لحاظ تخصصی دچار التقاطی فاحش است بلکه از نظر نگارش نیز نه متنی روان دارد و نه تکلیفی مشخص. همان‌طور که در سطور گذشته اشاره شد اگر متن مذکور در چند مجلد و هر مجلد با موضوعی مشخص تدوین می‌شد. مسلماً هم از دقت نظر بیشتری برخوردار می‌گشت و هم مورد استفاده مشخص‌تری پیدا می‌کرد. در هر صورت علاوه بر کلیه محاسن متن، اگر کلاهمان را قاضی کنیم، خواهیم دید که این کتاب نسبت به ادعایی که در مقدمه آن شده است نه تنها کار نو و برخاسته از پژوهشی مشخص نیست بلکه کلاًژی است از آثاری که در گذشته با شکل و متنی بهتر به چاپ رسیده است. اگر قرار است چشم به آینده‌ای بهتر داشته باشیم باید امروزمان بهتر از دیروز باشد.

با توجه به تجربه‌ی ساخت سفال زرین فام از
طرف متخصصین در سال‌های اخیر و مطابقت با
نوشتار حاضر، به نظر می‌رسد مطالب مذکور
نیاز به تأمل دارد و احساس می‌شود
می‌بایست شرح مطلب با گزارشی
مستند همراه باشد تا ذهنیت
شکاک خوانندگانی چون راقم
این سطور را به بستر
آگاهی بنشانند.

با توجه به اینکه کتاب حاضر به منظور استفاده در مراکز تحصیلی نوشته شده بهتر بود هر مطلب با توجه به نگاه خاص و تخصصی نویسندگان به طور جداگانه و در مجله‌های مختصرتری به چاپ می‌رسید و به صورت مجموعه ارائه می‌شد

فریده تطهیری مقدم نوشته شده با ایجاز در کلام توضیحی راجع به سفالگری، خاک، لعاب و پخت آمده است و در انتها به گونه‌ای گذرا به شرح سفالگری در مناطق مختلف ایران (در حد هر منطقه یک یا دو پاراگراف) پرداخته می‌شود. «نقوش، نوشته‌های سفالینه ایران» در دوران اسلامی، متنی است کوتاه که در آن با نوع نوشتار و تزیینات روی سفال‌ها آشنا می‌شویم. می‌خوانیم که در اوایل، خط رایج بر سطوح سفال‌ها کوفی ساده و شکسته بوده است که با تحول فرهنگی و اجتماعی در هر دوره متن‌ها و نوع خط به کار گرفته شده برای ثبت دچار تحول می‌شود چنان که در دوره صفویه نوشته‌های تزیینی به شیوه‌های نسخ و ثلث تغییر می‌یابد.

علاوه بر توصیف تکنیکی و نوشتاری سفالینه‌ها در این بخش با نام‌هایی آشنا می‌شویم که سازنده، تزیین‌گر و یا خطاط هستند و همان‌گونه که نویسنده محترم می‌نویسند سنت امضاء کردن یا نوشتن نام سازنده بر آثار از اواسط دوره ایلخانی آغاز می‌شود. متن کوتاه ولی پر بار «کتیبه‌های سفالینه و

کاشی» که شرح آن نوشته شد. با درج ۱۴ منبع به عنوان مأخذ به پایان می‌رسد. عنوان بعدی کتاب «سفالینه‌های تاریخدار دوران اسلامی» به قلم آقای رضا میری است، که به نظر می‌رسد گزیده‌ای از متن پایان‌نامه تحصیلی نویسنده باشد. در این بخش نویسنده محترم با مقدمه‌ای کوتاه به جستجو در احوال سازندگان آثار سفالین می‌پردازد در این جستار علاوه بر معرفی اشخاص با استناد به رقم‌ها و نام‌های ثبت شده بر آثار، محتوای کلام خود را استحکام می‌بخشد و در انتها جدولی ارائه می‌دهد با این مضمون

ردیف - تاریخ به هجری - [معرفی فرم سفالینه] - محل فعلی شیء - راقم - منابع - توضیحات

زیر عنوان‌های مذکور ۷۶ اثر معرفی و در انتها نیز فهرست فارسی و انگلیسی منابع نیز ذکر شده است.

در بخش بعدی با عنوان «شیوه و روش ساخت سفالینه» به قلم آقای محمد یوسف کیانی و خانم فاطمه کریمی است. در این بخش به سفالگری و روش‌های ساخت مبحث پخت و

کوره‌ها اشاره می‌شود. ضمناً به نوع ساخت برخی از آثار خاص از جمله سفال زرین فام نیز اجمالاً پرداخته شده است. البته ساخت سفال زرین فام از طرف افراد متخصص بسیاری در سال‌های اخیر مورد تجربه قرار گرفته است که با مطالعه نتیجه تجربیات ایشان و مطابقت با این نوشتار به نظر می‌رسد مطلب مذکور ناقص باشد و جا داشت که در این مورد شرح مطلب با گزارشی مستند همراه باشد تا ذهنیت شکاک خوانندگانی چون راقم این سطور را به بستر آگاهی می‌نشانند.

در نتیجه‌گیری پایانی مطالب فارسی، نظری اجمالی و نقادانه به تحول سفالگری در ایران شده که با توجه به متن نوشتار کتاب سخن تازه‌ای نیست اما چکیده‌ای از کل کتاب است که به موجزترین شکل ممکن ارائه شده است که با جدولی با عنوان «گانه‌کاری ایران» به پایان می‌رسد.

در انتهای مطالب فارسی «کاتالوگی» از نمونه سفالینه‌های ادوار مختلف به اهتمام آقای محمد یوسف کیانی درج شده که علاوه بر عکس اشیاء، طرحی از برش فرم به همراه